

Kommodori evp Hannu Luukkonen

PUHE VAASAN KANSALLISTEN SENIORIEN ITSENÄISYYSPÄIVÄN JUHLASSA  
VAASASSA 2.12.2019

Kunnioitetut sotavateraansukupolven edustajat, naiset ja miehet, hyvä juhlaväki!

Haluan aluksi kiittää kutsusta tulla puhumaan teidän Itsenäisyyspäivän juhlaanne, jossa samalla muistetaan Talvisodan syttymisen 80 vuotta.

Täällä salissa on monia tuttuja kasvoja, mutta on varmaan monia joita en tunne tai jotka eivät tunne minua, joten kerron aluksi vähän omasta elämästäni tähän saakka.

Olen syntynyt ja lapsuuteni viettänyt Etelä-Karjalassa, Ruokolahden kunnassa. Matkaa synnyinkodistani oli silloisen Neuvostoliiton rajalle vain muutama kymmenen kilometriä. Oli selvää, että sotien aikana kotimme sijaitsi niin lähellä rajaa, että asukkaat jouduttiin sodan aikana evakuoimaan, johon palaan vielä tuonnetpana.

Varusmiehenä palvelin Vaasan Rannikkopatteristossa, jossa olin sitten myös kouluttajana ja yksikön päällikkönä useita vuosia. Sain kunnian olla myös tämän joukko-osaston komentajana aina siihen saakka, kun Puolustuministerön päätöksellä toiminta Vaassassa lakkautettiin vuonna 1997.

Muita palveluspaikkoja olivat sotilasläänin esikunta Vaasassa, Pääesikunta Helsingissä samoin kuin Merivoimien Esikuntakin. Upinniemessä olin joukko-osaston esikuntapäällikkönä. Viimeisin tehtäväni ennen reserviin siirtymistä oli Vaasan sotilasläänin komentajuus.

Hyvät kuulijat!

Puheeni olen rakentanut pääosin eri kirjälähteistä, lehdistöstä sekä haastatteluista.

Tällä viikolla tulee kuluneeksi 102 vuotta siitä, kun Suomesta tuli itsenäinen valtio.

Kun Suomi joulukuun 6 päivänä vuonna 1917 julistautui itsenäiseksi, oli maassamme edelleen venäläistä sotaväkeä. Näin myös täällä Vaasan varuskunnassa, jossa venäläisiä oli lähes 1500 sotilasta eri puolilla kaupunkia. Venäläiset riisuttiin aseista sodassamme vuonna 1918. Tästä syystä tuota sotaa voidaan hyvin kutsua vapaussodaksi. Sisällissodaksi se muuttui siitä syystä, että Suomen kansa jakautui silloisten poliittisten olosuhteiden takia kahteen leiriin, punaisiin ja valkoisiin. Sota päättyi huhtikuussa 1918 ja se vaati 38 000 uhria.

Hyvät kuulijat!

Reilun kahdenkymmenen vuoden kuluttua sodan päättymisestä Isänmaamme joutui puolustamaan saavutettua itsenäisyyttä silloisen Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen marraskuun 30. päivänä 1939 ilman sodanjulistusta.

Neuvostoliitto oli huolissaan Leningradin turvallisuudesta, jonka vuoksi se kiinnitti suurta huomiota läntisiin rajoihinsa. Suomen rajalle Leningradista oli vain 32 kilometriä, joten oli selvää, että Suomi kiinnosti Neuvostoliittoa. Neuvostoliitto pelkäsi erityisesti Hitlerin Saksan hyökkäystä, jonka vuoksi se oli käynyt useita neuvotteluja länsimaiden kanssa. Kun nämä jäivät tuloksettomiksi Euroopan kaksi suurta diktaturia, Saksa ja Neuvostoliitto yllättäen lähentyivät toisiaan ja solmivat elokuussa 1939 keskenään hyökkäämättömyyssopimuksen. Sopimukseen kuului salainen lisäpöytäkirja, jossa Suomi, Baltian maat ja Puolan itäosat kuuluivat Neuvostoliiton etupiiriin, ja Puolan läntiset osat puolestaan Saksan. Pian tämän jälkeen Saksa hyökkäsi Puolaan ja Neuvostoliitto ryhtyi kohentamaan Baltian suunnalla turvallisuuspoliittisia asemiaan. Tämä tarkoitti sitä, että Neuvostoliitto pakotti Baltian maat tekemään kanssaan avunantosopimukset ja sijoitti niihin puna-armeijan tukikohtia. Tämän jälkeen Neuvostoliitto suuntasi huomionsa Suomeen.

Suomalaiset saivat kutsun Moskovaan neuvottelemaan aluemuutoksista maiden välillä. Neuvostoliitto halusi Suomelta Suomenlahden suuret saaret, osia Karjalan kannakselta sekä vuokra-alueeksi Hangon sotilastukikohdan. Vastineeksi Suomelle tarjottiin alueita Itä-Karjalasta. J.K. Paasikiven johtama valtuuskunta ei saanut lupaa alueluovutuksiin, jonka vuoksi suomalaiset kieltäytyivät ehdotuksista vedoten maan puolueettomuuteen. Suomen hallituksen asenne säilyi muuttumattomana, vaikka oli todennäköistä, ettei Ruotsilta ja lännen suurvalloilta saataisi taustatukea. Valtuuskunta kävi Moskovassa kaikkiaan kolme kertaa.

Pian neuvotteluyhteyksien katkettua Neuvostoliitto kuitenkin syytti Suomea tykistökeskityksistä 26.11 Mainilan kylään, joka sijaitsi Neuvostoliiton puolella lähellä rajaa. Tapauksesta yllätynyt Suomi ehdotti kiistan tutkimista, mutta turhaan. Myöhemmin on myönnetty että laukaukset ampui venäläisten oma tykistö.

Neuvostoliitto irtisanoi maiden välisen hyökkäämättömyyssopimuksen, katkaisi diplomaattiset suhteet ja hyökkäsi 30.11.1939 klo 06.50 Suomeen Karjalan Kannaksella. Stalinin suunnitelmana oli vallata Suomi lyhyellä sodalla jonka päättymistä oli tarkoitus juhlistaa voitonparaatilla soittokuntineen. Näin ei kuitenkaan käynyt, kiitos suomalaisten taistelijoiden periksiantamattomuuden ja suomalaisen sisun.

Suomi oli järjestänyt sotilailleen ylimääräiset kertausharjoitukset jo ensimmäisen neuvottelukutsun tultua. Käytännössä harjoitus oli sodan ajan joukkojen täydellinen liikekannallepano jo ennen Talvisodan alkua.

Harjoitusten alkuvaiheessa perustettiin eri puolille maatamme ilmapuolustusyksiköitä. Vaasaan perustettiin ilmapuolustuskeskus. Kaupunki, jonka ei arveltu sijaintinsa takia joutuvan suuurempien ilmahyökkäysten kohteeksi, sai varsin vaatimattoman ilmapuolustuksen. Yksiköt toimivat vesitornissa ja höyrymyllyn sekä hovioukeuden katolla.

Kaksi ilmapuolustus-asemaa sijaitsi näiden lisäksi kirkon tornissa ja Onkilahden koulun katolla.

Kaupunkia pommitettiin kuusi kertaa tavoitteena kaupungissa olleen teollisuuden lamauttaminen. Pommituksia tehtiin Vaskiluotoon, kantakaupunkiin ja Palosaarelle.

Poikkeuksellisen ankaran talven ansiosta meri jäätynyt jo varhain. Pohjanlahden satamia oli suljettava ja materiaalikuljetukset ulkomaille tehtiin Haaparannan ja Tornion kautta. Lyhyempi matka olisi Merenkurkun yli Vaasasta uumajaan ja jäättilanne mahdollisesti jäätien perustamisen joka tehtiin alkutavalla. Jäätien tekeminen ja ylläpitäminen oli vaikeaa, mutta se mahdollisti eräiden laskelmien mukaan 1500 tonnin materiaalikuljetukset pääosin puolustusvoimille ja noin 100 000 litraa bensiiniä Ruotsista Suomeen. Kuljetuksiin käytettiin lähes 800 kuorma-autoa ja 50 säiliöautoa sekä suomesta että Ruotsista. Vain yksi onnettomuus sattui talven aikana. Tämän jäätien muistomerkki on sijoitettu Vaasan Tiklaspuistoon.

Hyvät kuulijat!

Talvisodassa Suomi yhtenäisempi kuin koskaan. Tahtotila oman maan ja kotiseudun, kodin ja perheiden puolustamiseen oli kaikkien suomalaisten omaksi kokema, tärkeä asia.

Kun Suomi joutui sotaan 1939 materiaallinen tilanne oli niin katastrofaalinen, että pääosalle taistelijoita voitiin jakaa vain kokardi, kivääri sekä patruunatasku. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut sotamenestykseen, sillä silloiset taistelijamme, nykyiset sotiemme veteraanit, käyttivät omia varusteitaan, jotka monesti olivat jopa parempia kuin tyköistuvat sotilaspuvut. Joukko oli yhtenäisen näköinen, koska kaikilla oli päällimmäisenä lumipuku.

Turhaan ei vastapuolella puhuttu valkoisesta kuolemasta! Niin pelättyjä suomalaiset taistelijat hiihtovarusteissaan konepistooli tai pystykorvakivääri rinnallaan ja puukko vyöllään olivat.

Suomalaiset osasivat liikkua metsässä ja lumisissa olosuhteissa kun taas pääosin Leningradin alueelta muodostetut neuvostoarmeijan joukot eivät olleet saaneet vastavanlaista talvikoulutusta. Suomen armeijan huolto oli järjestetty huomattavasti järkevämmin kuin vastapuolella. Joukoilla oli teltoja joissa voitiin taisteluiden välillä lämpimässä levätä ja kerätä voimia uusiin koitoksiin. Hyökkääjällä oli vain pelkät maakuopat joissa ei varmaankaan saanut lepoa eikä lämpöä.

Suomalaisten huoltojoukot toivat myös lämmintä ruokaa kenttäkeittiöissä rintamalle aina kuin se vain oli mahdollista. Lääkintähuollolla oli käytössään ahkiot, joiden avulla havoittuneiden evakuointi joukkosidontapaikoille metsäisissä olosuhteissa oli helpompaa kuin muilla välineillä.

Talvisodan sotataktinen opetus oli ja on edelleenkin se, että suurellakaan miesvoimalla ja motorisoiduilla joukoilla ei saavuteta menestystä, ellei olosuhteita osata käyttää hyödyksi ja elleivät sotaa käyvät sotilaat tunne asiaa omakseen. Hyvänä esimerkkinä tästä on meidän kaikkien hyvin tuntema Raatteentien taistelu. Siellä venäläisten tieuralle pakotettu

moottoroitu divisioona tuhottiin muun muassa hiihtojoukkojen hyökkäyksillä metsän suojasta miesvoimaltaan muuten ylivoimaista vihollista vastaan.

Suomen armeijan sotilaat taistelivat Talvisodan rintamilla kylmissä olosuhteissa urhoollisesti suurvaltaa vastaan. Suomen Talvisota tunnetaan laajalti maailmalla ja se on herättänyt ja herättää tänäkin päivänä kunnioitusta suomalaisia taistelijoita ja Suomen kansaa kohtaan. Toisin, kuin Venäjällä, jossa sodasta ei ole paljon puhuttu eikä sitä tunneta. Suurin syy lienee se, että Stalinin valtausyritys kilpistyi suomalaisten vastarintaan, joka oli häpeäksi suurvallalle.

Tästä on hyvänä esimerkkinä pari viikkoa sitten julkaistu Yleisradion Venäjän kirjeenvaihtaja Erkki Mikkosen juttu venäläisten Petroskoin alueen nuorten sotahistorian opiskelijoiden tutustumismatkasta Summan taistelupaikoille. Jutun mukaan opiskelijat kertoivat että he eivät paljontaan tiedä talvisodasta ja sen tuloksesta koska siitä on venäjällä vaiettu. Opiskelijat ihmettelevät myös Mannerheim linjaan linnoitteita. Tuo puolustuslinja oli rakennettu 1920 ja 1930 luvulla ulottumaan Karjalan Kannaksella Laatokasta Vuokselle.

Suomalaiset naiset taas osallistuivat maamme puolustamiseen sekä rintamaolosuhteissa että kotirintaman tehtävissäkin. Vapaaehtoisia lottia palveli monissa tehtävissä muun muassa ilmaluovonnassa, viestijoukoissa, muonituksessa sekä lääkintähuollossa. Talvisodan aikana Lottia oli näissä tehtävissä yhteensä noin 75 000 vapauttaen miehiä taistelutehtäviin.

Kotirintamalla naisten oli huolehdittava kodeista, lapsista yhtä hyvin kuin vanhuksistakin. He joutuivat suorittamaan myös kaikki ne työt mitä miehet olivat tehneet ennen sotaan joutumistaan maataloilla ja tehtaissa.

Vain pieni osa Lottia kantoi asetta. Tämän päivän Suomessa naiset voivat suorittaa vapaaehtoisena varusmiespalveluksen. Muistan hyvin kuinka naisten tulon valmistauduttiin myös Vaasan Rannikkopatteristossa, jonka komentajana olin juuri noihin aikoihin. Voin kokemuksesta todeta, että naiset ovat olleet hyvin motivoituneita ja suorittaneet palveluksensa sisulla ja sydämellä. Suuri osa heistä on halunnut ja myös päässyt johtotehtäviin joista on varmasti ollut hyötyä heille myös varusmiespalvelukseen jälkeen.

Mainitsin jo puheeni alussa väestön evakuoinnit. Kun Talvisota alkoi, siirrettiin asukkaat pois alueilta, joissa sotatoimia käytiin.

Lähes puoli miljoonaa suomalaista joutui evakkoon talvisodassa.

Evakot saivat ottaa mukaansa vain sen verran tavaroita kuin jaksoivat kantaa.

Talvisodassa evakkoon joutuneet ihmiset pakenivat kodeistaan jo ennen sota, sodan aikana sekä vielä rauhan solmimisen jälkeenkin. Evakot menettivät sekä kotinsa että melkein koko omaisuutensa ja joutuivat aloittamaan uuden elämän uudessa paikassa lähes tyhjästä.

Kun sodan uhka alkoi olla yhä suurempi syksyllä 1939, Neuvostoliiton rajan lähetyviltä siirrettiin pois lähes satatuhatta suomalaista.

Evakot majoitettiin lähinnä maaseudulle perheisiin, jotka tarjosivat heille väliaikaisen suojan.

Kun sota alkoi, evakuointialueita laajennettiin, jotta siviilit saataisiin pois lähestyvien hyökkääjien jaloista. Suurimpia ongelmia tuottivat poikkeuksellisen kylmän talven pakkaset, sopivien kuljetusvälineiden puute ja jatkuvat pommitukset.

Vaikka sotaan oli osattu monella tavalla varautua, eivät viranomaiset olleet kuitenkaan tehneet kunnollisia suunnitelmia eikä yhteistyö eri viranomaisten välillä sujunut kovinkaan hyvin. Tämä johti suuriin ongelmiin ja ajoittaiseen kaaokseen, kun evakkoon piti lähteä lyhyellä varoitusajalla.

Viranomaisia kritisoitiinkin kovin sanoin evakkojen unohtamisesta sekä ennen sotaa että erityisesti sen alettua. Monesti ihmiset pakenivat kodeistaan ilman viranomaisten ohjeita tai määräyksiä ja onnistuivat tällä tavoin pelastamaan itsensä.

Kun viranomaisten keinot loppuivat, evakuoinnit siirrettiin armeijan tehtäväksi.

Sodan alkaessa monet heräsivät pommien ääniin ja lähtö kodista saattoi tulla muutaman minuutin varoitusajalla. Silloin ei ehtinyt enää miettiä, mitä ottaa mukaansa, koska tärkeintä oli vain säilyä hengissä. Monet ehtivät hädin tuskin pukea vaatteet itsensä ja lastensa päälle.

Kaikkialla evakuoinnit eivät suinkaan sujuneet ilman tragedioita. Monissa kylissä vihollinen pääsi yllättämään siviilit ja ihmiset ammuttiin kotiensa pihoille.

Ihmiset pakenivat kodeistaan kävellen ja hevosten kyydissä. Tarkoitus oli päästä juna-asemille, joissa ihmiset täyttivät niin henkilö- kuin tavaravaunutkin.

Pelko ja hätä kuvastuivat ihmisten kasvoilla, kun he odottivat kuljetuksia rautatieasemilla keskellä yötä lumi- ja räntäsateessa.

Vaikka vihollista oltiin päästy hetkeksi pakoan, pelko pommien osumisesta junaan oli päällimmäisenä ihmisten mielessä kotien kohtalon lisäksi. Koska miehet olivat rintamalla, pakenijat olivat pääosin naisia, lapsia ja vanhuksia.

Jotkut yrittivät ottaa karjaakin mukaansa, usein huonoin seurauksin. Kaaoksen keskellä eläimet vaukoontuivat ja pakenivat metsään tai paleltuivat hengiltä.

Evakkoon lähteminen ei ollut helppoa, vaikka monet kuvittelivatkin voivansa palata kotiseuduilleen sodan päätyttyä. Karvas totuus menetetyistä maista selvisi ihmisille vasta myöhemmin.

Monet olivat evakkoon lähtiessään suurten päätösten edessä, ja ratkaisut täytyi tehdä nopeasti. Karjaa ammuttiin apein mielin navettoihin, jotta vihollinen ei saisi sitä käyttöönsä.

Monet polttivat oman kotinsa, etteivät neuvostosotilaat saisi taloista suojapaikkoja itselleen.

Evakkomatkoille mahtui paljon surua ja kuolemaa, sillä kaikki eivät selvinneet raskaasta matkasta hengissä. Myös sairaat ja raskaana olevat täytyi evakuoida, joten useat naiset synnyttivät junissa kesken evakkomatkan. Monet teistä ovat varmaan kuulleet evakon laulun, jonka sanat kuvastavat hyvin evakkojen matkaa.

Oma äitini joutui lähtemään synnyinkodistani Ruokolahdelta Keski-Suomeen Kinnulan kuntaan. Hänellä oli evakkomatallaan mukana pienet, 2 ja 3 vuotiaat lapset.

Talvisodasta selviytymistä ja suurvalta-armeijan hyökkäyksen pysäyttämistä on kutsuttu Talvisodan ihmeeksi. Isänmaassamme tuolloin vallinnut yhteishenki ja taistelutahto antoivat kansallemme voimia jälkeensä katsoen lähes uskomattomilta tuntuneisiin tilanteisiin.

Sotamarsalkka Mannerheim kirjoitti Talvisodan ensimmäisessä päiväkäskyssään seuraavasti

” me taistelemme kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta”.

Näillä sanoilla hän määritteli nykykieltä käyttääksemme Talvisodalle ne arvot, joille Talvisodan ihme rakentui. Rauhan tultua 105 kunnian päivän jälkeen Mannerheim kirjoitti seuraavasti. ”Suomen kunniakkaan armeijan sotilaat. Te ette tahtoneet sotaa, te rakastitte rauhaa, työtä ja kehitystä, mutta teidät pakotettiin taisteluun, jossa olette tehneet suurtöitä, tekoja jotka tulevat vuosisatoja loistamaan historian lehdillä. Kun tämän sodan historiaa kerran laaditaan, tulee maailma tuntemaan teidän työnne”. Nyt voidaan todeta että näin on käynyt.

Itsenäisyyden puolustaminen vaati raskaan uhrin. Sotatoimissa kaatui yli 25 000 suomalaista ja noin 44 000 haavoittui. Sodassa menehtyi yli tuhat siviiliä. Neuvostoliiton tappiot sotatoimissa olivat moninkertaiset. Suomi säilytti itsenäisyytensä mutta joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle 11 prosenttia maa-alueistaan. Tämän seurauksena noin 430 000 suomalaista, eli 12 prosenttia väestöstä, menetti kotinsa ja asutettiin muualle Suomeen.

Talvisodassa suurin osa puolustusvoimissa palvelleista sotilaista oli syntynyt ennen itsenäistymistä, vanhimmat jo 1800-luvulla. Lokakuun 1939 liikekannallepanossa palvelukseen kutsuttiin vuosina 1900–1918 syntyneet ikäluokat. Sodan loppuvaiheessa palvelukseen kutsuttiin myös vanhempia ikäluokkia, 1894–1899 syntyneitä.

Nykyisin Suomen valtionjohtomme on Talvisodan syttymisen muistopäivänä 30. marraskuuta laskenut klo 13 seppeleen Talvisodan kansalliselle muistomerkillä Helsingin Kasarmintorilla. Sepeleen laskun jälkeen muistomerkillä sytytettiin 105 kynttilää, yksi sodan jokaiselle päivälle. Kynttilöillä kunnioitetaan Talvisodan ajan suomalaisia, ulkomaisia vapaaehtoisia ja Suomen ystäviä maailmalla.

Kunniakas sotahistoriamme ja sotiemme veteraanien, naisten ja miesten perintö ovat vuosikymmeniä olleet luomassa myös nykypäivän puolustusvoimien arvopohjaa.

Myös tämänpäivän suomalainen maanpuolustus perustuu tahtoon, taitoon ja välineisiin.

Tutkimusten mukaan lähes 80 % suomalaisista haluaa Suomen puolustautuvan epätoivoisessakin tilanteessa ja lähes saman verran miehistä olisi valmis suorittamaan asevelvollisuutensa jopa vapaaehtoisesti. Kun puolustusvoimat lisäksi kuuluu kansalaisten silmissä yhteiskunnan kaikkien luotetuimpien instituutioiden joukkoon, ei kansamme puolustustahtoa tai sen uskoa omaan puolustuskykyyn voi hevin kyseenalaistaa.

Hyvät naiset ja herrat!

Tämän viikon perjantaina ei Vaasan Kauppatorilla ole enää oman joukko-osaston Itsenäisyyspäivän paraatia eikä torilla kuulla kolminkertaista eläköönhuutoa Itsenäiselle Isänmaalle ja sen puolustusvoimille. Mutta me voimme itse kukin sisimmässämme näin tehdä ja kiitollisena muistaa menneiden sukupolvien työtä ja uhrauksia Isänmaallemme.

Kauan eläköön Suomi !